

EST2002 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปฏิบัติการที่ 2

การเพาะเลี้ยงแบคทีเรียจากแหล่งที่อยู่ตามธรรมชาติ

วัตถุประสงค์:

- เพื่อศึกษาแหล่งที่อยู่ของแบคทีเรีย ด้วยการเพาะเลี้ยงแบคทีเรียจากแหล่งที่พบได้เสมอ
- เพื่อศึกษาลักษณะการเจริญของแบคทีเรียบนอาหารแข็ง (Agar) และอาหารเหลว (Broth)
- เพื่อฝึกการทำงานด้วยวิธีที่หลีกเลี่ยงการปนเปื้อนจุลินทรีย์ที่ไม่ต้องการ (Sterile technique)

หลักการ

แบคทีเรียมีอยู่มากมายในธรรมชาติ เช่น ในดิน น้ำ อากาศ และยังคงอยู่เป็นประจำหรือชั่วคราวในบางระบบอวัยวะของร่างกายคนและสัตว์ แบคทีเรียเหล่านี้บางชนิดไม่ทำให้โรค แต่บางชนิดสามารถก่อโรคได้

เมื่อทำการเพาะเลี้ยงแบคทีเรียในอาหารเลี้ยงเชื้อ (Culture media) และสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสม แบคทีเรียจะเจริญเติบโต โดยแบ่งตัวแบบ Binary fission ได้เซลล์ใหม่ 2 เซลล์ เซลล์ใหม่แต่ละเซลล์จะแบ่งตัวเพิ่มจำนวนต่อไป ทำให้เพิ่มจำนวนทับถมกันจนกลายเป็นกลุ่มใหญ่พอที่จะมองเห็นด้วยตาเปล่าได้ เรียกว่า Colony ในทางตรงข้ามหากใช้อาหารและสภาวะแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมกับการเจริญของแบคทีเรียที่ต้องการเพาะเลี้ยง จะทำให้แบคทีเรียเหล่านี้เจริญช้าหรือบางชนิดอาจจะตายไป ดังนั้นการเพาะเลี้ยงแบคทีเรียในห้องปฏิบัติการจะต้องเลือกใช้อาหารเลี้ยงเชื้อและปัจจัยในการเจริญเติบโต เช่น อุณหภูมิ ความเป็นกรด-ด่าง ปริมาณออกซิเจน เป็นต้น ให้ตรงกับความต้องการของแบคทีเรียที่ต้องการเพาะเลี้ยง

อาหารเลี้ยงเชื้อแบคทีเรียมีหลายประเภท แต่ละประเภทมีส่วนประกอบแตกต่างกัน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเลือกใช้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ เช่น

1. ใช้เพื่อการเพิ่มจำนวนแบคทีเรีย เช่น Nutrient agar
2. ใช้เพื่อแยกเฉพาะแบคทีเรียชนิดที่ต้องการ (Selective media)
3. ใช้เพื่อศึกษาความแตกต่างของแบคทีเรียแต่ละชนิด (Differential media) เช่น Lactose fermentation medium ซึ่งใช้สำหรับตรวจหา Coliform ในตัวอย่างน้ำ Coliform เป็นแบคทีเรียที่อยู่เป็นประจำในทางเดินอาหารของคนและสัตว์ จึงพบได้ในอุจจาระ และมักปนเปื้อนในดิน น้ำ ผักและผลไม้ได้ ซึ่งถ้ามี Coliform ปะปนอยู่ในน้ำทดลอง แบคทีเรียจะแบ่งตัวเพิ่มจำนวนจนทำให้อาหารเลี้ยงเชื้อขุ่น ถ้าแบคทีเรียนั้นสามารถ Ferment lactose ได้ จะสร้างกรด ทำให้สีของ Phenol red เปลี่ยนจากสีแดงเป็นสีเหลือง

นอกจากนี้แบคทีเรียบางชนิดยังสร้าง Gas จากการ Ferment lactose ทำให้เห็นฟองอากาศเกิดขึ้นที่ก้นของ Durham tube ที่คว่ำอยู่ก้นหลอดใส่อาหารเลี้ยงเชื้อ

วัสดุอุปกรณ์

1. Nutrient agar (NA)	7	จาน
2. Lactose fermentation medium	3	หลอด
3. Pipette ขนาด 1 ml	6	อัน
4. Spreader (แท่งแก้วสามเหลี่ยม)	1	อัน
5. กระจกยทึบที่ผ่านการฆ่าเชื้อแล้ว	1	ห่อ
6. 95% Alcohol	1	บีกเกอร์
7. ตะเกียงแอลกอฮอล์และไฟแช็ก	1	ชุด
8. ถังพลาสติกและหมัวยางสำหรับใส่จานเพาะเชื้อ	1	ชุด
9. ตัวอย่างน้ำทดลอง: น้ำแข็ง น้ำดื่ม น้ำประปา		

วิธีการทดลอง

1. การเพาะเลี้ยงแบคทีเรียจากแหล่งที่อยู่ต่างๆ ตามธรรมชาติ

1.1 อากาศ: เปิดฝา NA 1 plate แล้ววางไว้บนโต๊ะประมาณ 15 นาที เพื่อให้แบคทีเรียในอากาศปลิวตกลงบนผิวของอาหารเลี้ยงเชื้อ ปิดฝาเมื่อครบกำหนดเวลา

1.2 ของใช้ประจำวัน: วางของใช้ เช่น เหรียญ กุญแจ หรือปากกานบน NA 1 plate ปิดฝาจานแล้ววางทิ้งไว้ประมาณ 15 นาที เมื่อครบกำหนดเวลาให้คว่ำจานและเคาะสิ่งของออก

1.3 มือ: ใช้ปากกาลากเส้นแบ่ง NA 1 plate โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน พร้อมทั้งเขียนที่ก้นจานแต่ละซีกว่า “ก่อน” และ “หลัง” ใช้ปลายนิ้วแตะลงบนผิวหน้าของ NA หลายๆ แห่งในซีก “ก่อน” จากนั้นล้างมือด้วยสบู่ให้สะอาดและเช็ดด้วยกระจกยทึบที่ฆ่าเชื้อแล้ว ใช้ปลายนิ้วแตะบนผิวหน้าของ NA หลายๆ แห่งในซีก “หลัง”

1.4 น้ำ: ใช้ Pipette ดูดน้ำ 0.1 ml ใส่ลงไปใน NA ชนิดละ 1 plate ใช้ Spreader เกลีส (Spread) นำให้ทั่วผิวหน้าอาหาร Spread ไปรอบๆ หลายๆ ครั้งจนน้ำซึมลงในอาหารเลี้ยงเชื้อ

1.5 Control: NA 1 plate ที่ไม่มีการเปิดฝาหรือเพาะเชื้อใดๆ

นำ Plate ทั้งหมดวางในถังพลาสติก โดยคว่ำ Plate ลงให้ฝายู่ทางด้านล่าง รัดยางที่ปากถังกววมๆ วางในตู้บ่มเชื้อ (Incubator) ที่อุณหภูมิ 37°C เป็นเวลา 18-24 ชั่วโมง ทำการอ่านผล

2. การตรวจหา Coliform ในตัวอย่างน้ำทดลอง

ใช้ Pipette ดูดน้ำ 1 ml ใส่ลงไปในหลอด Lactose fermentation medium ชนิดละ 1 หลอด วางในตะแกรง (Rack) ที่จัดไว้ให้ วางในตู้บ่มเชื้อ (Incubator) ที่อุณหภูมิ 37°C เป็นเวลา 18-24 ชั่วโมง ทำการอ่านผล

การอ่านผล

1. การเพาะเลี้ยงแบคทีเรียจากแหล่งที่อยู่ต่างๆ ตามธรรมชาติ

เมื่อครบกำหนดเวลาที่ใช้เพาะเลี้ยง สังเกตจำนวนและลักษณะ Colony แบคทีเรียที่เจริญบน Nutrient agar แต่ละ plate บันทึกผลในตาราง

ตัวอย่างลักษณะ Colony เช่น

ขนาด (Size): เล็ก, ปานกลาง, ใหญ่

สี (Pigment): ขาว, ครีมน้ำตาล, เหลือง, ส้ม, แดง, ชมพู

รูปร่าง (Form): กลม (Circular), ไม่แน่นอน (Irregular), เป็นเส้นใย (Filamentous),

ลักษณะคล้ายราก (Rhizoid)

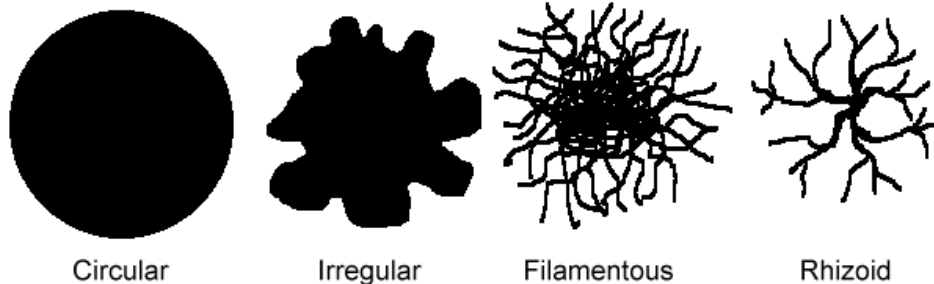
การยกตัว (Elevation): นูน (Raised), นูนคล้ายหยดน้ำ (Convex), แบน (Flat), นูนตรงกลาง

(Umbonate), นูนตรงกลาง (Carteriform)

ขอบ (Margin): เรียบ (Entire), เป็นคลื่น (Undulate), เป็นเส้นใย (Filiform), เป็นวง (Curled),

เหมือนนิ้วมือ (Lobate)

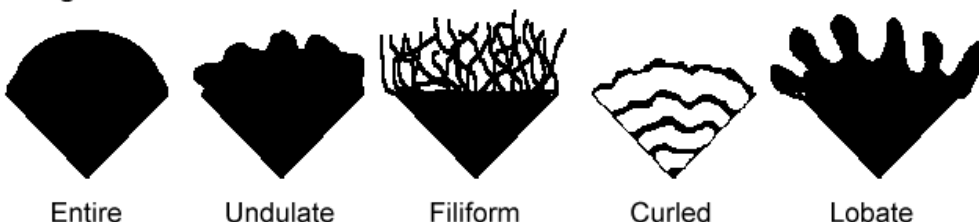
Form

Elevation

Margin

ตารางบันทึกผล

	จำนวน Colony	ขนาด	สี	รูปร่าง	การยกตัว	ขอบ
Control						
อากาศ						
ของใช้ ประจำวัน						
มือ (ก่อนล้าง)						
มือ (หลังล้าง)						
น้ำแข็ง						
น้ำดื่ม						
น้ำประปา						

2. การตรวจหา Coliform ในตัวอย่างน้ำทดลอง

เมื่อครบกำหนดเวลาที่ใช้เพาะเลี้ยง สังเกตการเจริญของแบคทีเรียจากความขุ่น การ Ferment lactose โดยดูจากการเปลี่ยนสีของอาหาร และการสร้าง Gas ใน Durham tube บันทึกผลในตาราง

ตัวอย่าง Coliform เช่น

- พวกที่สร้างกรดและ Gas: *Enterobacter aerogenes, Escherichia coli, Klebsiella pneumonia*
- พวกที่ไม่สร้างกรดและ Gas: *Proteus vulgaris, Salmonella typhi, Shigella flexneri*

ตารางบันทึกผล

	ระดับความขุ่น	สี	การสร้าง Gas
Control			
น้ำแข็ง			
น้ำดื่ม			
น้ำประปา			

เอกสารอ้างอิง:

1. จุลชีววิทยา: หลักเบื้องต้นและวิธีปฏิบัติ (2543) ภาควิชาจุลชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
2. คู่มือปฏิบัติการวิชาจุลชีววิทยาพื้นฐาน (2555) ภาควิชาจุลชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
3. คู่มือปฏิบัติการวิชาจุลชีววิทยาและปรสิตวิทยาเบื้องต้น (2548) คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยรังสิต